

ТЕКСТ СТАТТІ ТУТ

І. В. Рибак

*СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА:
ЗМІНИ, ТРУДНОЩІ, ПРОБЛЕМИ
(20 — початок 90-х рр. ХХ ст.)*

К.: "Рідний край", 1997. — 164 с.

Іван Васильович Рибак добре відомий серед наукових кіл України як серйозний, вдумливий дослідник складних процесів соціально-побутового розвитку українського села новітнього часу. Підсумком його багаторічної копіткої роботи й стала дана монографія. Актуальність порушеної автором проблеми не може породжувати сумнівів і визначається кількома важливими факторами. По-перше, вона ще не була об'єктом спеціального дослідження монографічного характеру як в Україні, так і поза її межами; по-друге, вивчення попереднього історичного досвіду соціально-побутових змін в українському селі дає змогу виявити невирішені проблеми і труднощі, накреслити шляхи їх подолання, уникаючи при цьому повторення минулих помилок та прорахунків.

Хронологічні рамки дослідження не викликають заперечень. Вдатою є і структура рецензованої праці, в основу якої покладений проблемно-хронологічний принцип. Вона складається з шести розділів, вступу й висновків. І. В. Рибак прослідковує зміни соціально-побутової сфери села в умовах нової економічної політики і передвоєнних п'ятирічок, показує руйнування соціальної інфраструктури села в роки війни та її

післявоєнну відбудову, аналізує стан соціальної сфери у 60—80-ті роки й показує загострення труднощів соціально-побутового життя українського села при переході до ринкових відносин.

У рецензованій праці подається цілісна картина соціально-побутового розвитку українського села протягом радянського періоду. Розкриваючи якісні й кількісні зрушення в житловому будівництві, благоустрої сіл, організації медичного, торговельного і побутового обслуговування, стані дошкільних та культурно-освітніх закладів на селі, автор велику увагу приділив показу труднощів і суперечностей, які стримували соціально-побутові перетворення українського села на різних етапах його розвитку.

І. В. Рибак переконливо доводить, що у доколгоспний період не вдалося досягти значних успіхів у забезпеченні якості соціально-побутової сфери села. Більше того, у зв'язку з демонтажем нової економічної політики робота з розвитку соціальної інфраструктури була згорнута. Не виправдалися сподівання й на те, що з переходом до колективних форм господарювання вдасться швидко вирішити соціальні проблеми селян. Саме у період колективізації сільського господарства сформувалися технократичні перегини у розвитку цієї галузі, склався залишковий принцип фінансування соціальної сфери села. Колгоспи були поставлені у таку залежність від держави, яка різко обмежувала їх господарський ріст, самостійність та ініціативність у вирішенні назрілих соціальних проблем. В умовах тоталітаризму не вдалося втілити в життя курс правлячої партії на ліквідацію протягом двох десятиліть (з 1961 р.) істотних відмінностей між містом і селом, у тому числі і в соціальній сфері.

На підставі аналізу значного фактичного матеріалу І. В. Рибак підкреслює, що до середини 80-х років у соціально-побутовій сфері села нагромадилося чимало невирішених проблем, які створювали труднощі в житті сільських мешканців. Досить гострою залишалася проблема якості сільського житла; заходи по впорядкуванню та благоустрою сільських населених пунктів по суті не вийшли за межі селянського двору; відставало медичне і культурно-освітнє обслуговування. Нерівноцінні умови для задоволення життєвих потреб для сільського населення порівняно з міським не могли не сприяти формуванню у значній частині жителів села, особливо молоді, стійких міграційних настроїв. Ця обставина спричинила розвиток інтенсивної безповоротної міграції сільських жителів до міст, що призводило до знелюднення та запустіння багатьох українських сіл.

Заслужовує на увагу і значна джерельна база рецензованої монографії. Автор використав неопубліковані й опубліковані матеріали і документи, статистику, періодику, праці вітчизняних та зарубіжних дослідників тощо. Аналізуючи соціальну інфраструктуру, під якою автор розуміє "сукупність галузей господарства, які обслуговують та забезпечують життєдіяльність сільських населених пунктів" (с. 6), варто було включити до складу цієї інфраструктури й загальноосвітні школи. Не зрозуміло, чому в хронологічні рамки дослідження українського села радянського періоду включено й період від серпня 1991 р. до 1992 р. включно. Монографія значно б виграла, якби положення про залишковий принцип фінансування соціально-побутової сфери села було більш конкретизовано і аргументовано.

Висловлені зауваження не знижують високий науковий рівень праці І. В. Рибак, яка є вагомим внеском у розвиток вітчизняної історичної науки.

М. Г. КУКУРУДЗЯК, В. С. СТЕПАНКОВ (Кам'янед, - Подільський)